

SLUSE

MEDLEMSBLAD FOR
TELEMARKKANALENES VENNER

GLØTT

NR. 2 – 1997
13. ÅRGANG

1. Fritidsbåttrafikken 1997

Turistsesongen 1997 er forlengst forbi. Trafikkmessig ble sesongen omtrent som i 1996, dvs. ca. 360 båter ble sluset opp Ulefoss. Totalt sett er dette et skuffende tall, siden trafikken i 1993 var hele 642 båter. Derimot er det en gledelig utvikling de siste årene at båttrafikken i forbindelse med Bluesfestivalen på Notodden øker år for år. I år ble sluset opp ca. 150 båter (Skien og Løveid) i løpet av dagene rundt Bluesfestivalen (7. – 10. august 1997). I forhold til 1996 er dette en økning på ca. 100 %. (Trafikken til Bluesfestivalen gjenspeiles jo ikke i tellingen ved Ulefoss sluser). Vi vil forsøke å utvikle samarbeidet med Bluesfestivalen slik at denne trafikken kan økes ytterligere.

Videre ser kano/kajaktrafikken også ut til å øke. Her er det et betydelig marked som ennå ikke er utnyttet, men det trengs til denne trafikkantgruppen noe bedre tilrettelegging. Disse tiltakene behøver nødvendigvis ikke være spesielt kostnadskrevede.

Av tiltak som er gjort i 1997 kan nevnes bedre opptak/utsettingsmulighet (ny kanobrygge) nedstrøms Ulefoss sluser. I disse dager blir trappen ned til den nye kanobryggen bygget ny (mindre bratt), for å lette bæringen av kanoer/kajaker til/fra den nye brygga.

2. Markedsføringsaktiviteter

Som normalt deltar Kanalen på Telemarksstanden på reiselivsmessen på Sjølyst i januar 1998. Videre skal Kanalen delta på "Sjøen for alle" samme sted i mars 1998. Der skal vi være sammen med Bamble og Kragerø kommuner på en felles stand - som i 1997. Videre er også i høst båtforeninger blitt tilbudt lysbildeforedrag/videovisning på medlemsmøter.

3. Produktutvikling/servicetilbud

Det har i mange år vært et unisont ønske fra fritidsbåtturister om et bedre sanitæranlegg ved båthavnen i Lunde. Denne båthavnen er blitt meget populær, og det er mange faste gjester som kommer tilbake dit år etter år. Nå ser

det endelig ut til at et nyanlegg lar seg realisere til sesongen 1998. Planen er at anlegget skal stå ferdig 10/5-98.

Ovenfor Hogga sluser vil det innen 1998 sesongen bli lagt ut nyinnkjøpte (brukte) flytebrygger, for å bedre ven-teforholdene for fritidsbåter.

4. Vedlikeholdsarbeider m.v.

Høsten 1997 har blitt gjennomført bl.a. følgende vedlikeholdsarbeider:

- Støping av nye lensekar mellom Kjeldal og Hogga sluser
- Reparert tak m.v. på smie ved Løveid
- Ny pipe samt maling av utvendig tak og kledning på Lunde slusevokterbolig.

Til vinteren (nyåret 1998) vil det bli skiftet ut et portpar i Vrangfoss sluser - nærmere bestemt "granporten" - dvs. nr 3 nedenfra.

LYSBILDEFOREDRA

Telemarkkanalenes Venner har stått for utarbeidelse av et lysbildeforedrag om Telemarkskanalen. Foredraget består av 80 lysbilder med tekst, dette er en lysbildeserie som tar for seg mange sider av det vakre vassdraget: Historiske bilder, detaljer, naturforhold, landskap og arkitekturen samt meget mer. Alle motivene er knyttet til kanalen og de viser kanalen i et stort perspektiv og peker på de mange kvalitetene man finner her.

Formålet med lysbildeforedraget, for oss i venneforeningen, er å gjøre Telemarkskanalen enda bedre kjent. Vi håper det vil bli stor interesse for produktet vårt!

Foredraget er utarbeidet av Brita Lodberg-Holm i nært samarbeid med Telemarkkanalenes Venner.

LYSBILDEFOREDRAGET LÅNES UT TIL ENKELTPERSONER, LAG OG FORENINGER

Medlemmer av «Venneforeningen» kan også holde foredraget til en avtalt pris.

Henvendelse til Marie Bergsli, Telemarkreiser tlf.: 35 53 03 00 eller priv.: 35 52 30 65.

Kanalprisen til teatertropp

Telemarkkanalenes Venner har for sjuvende gang delt ut Kanalprisen, som skal gå til den eller de som har gjort en særlig innsats slik at opplevelsene på og langs vassdraget kan bli rikere for de reisende.

Det vil sikkert inspirere Skuespillerkompaniet til videre innsats når denne gruppa nå har fått Kanalprisen for 1996. det skjedde på årsmøtet til kanalvennene, som ble holdt på Lille Ulefos.

Kanalvennformann Gisle Kavli delte ut prisen, et diplom, en sjekk på 5.000 kroner og en blomsterbukett til Olav Hanto fra Skuespillerkompaniet.

Veldig gøy å få prisen, og fint at en blir lagt merke til på denne måten, sa Hanto.

Mange gjør mye for kanalen, men enkelte utmerker seg spesielt, så som vinneren denne gangen. Skuespillerkompaniet, som er ti år, holder hus på Gvarv stasjon. I 1992 starta de teater

Telemarkkanalenes Venner's formann Gisle Kavli har overrakt Kanalprisen for 1996 til Skuespillerkompaniet

og har opptrådt langs kanalen, og faktisk også under vann.

Skuespillerkompaniet lager en spennende type utradisjonelt teater og har også involvert folk som bor langs vass-

draget, sa Gisle Kavli. Det skuespillerne får til gjør at folk blir mer oppmerksom på kanalen og at noen får rikere opplevelser på turen.

BOKTILBUD

Telemarkkanalenes Venner har kjøpt restopplaget av boken

«KANALEN 100 ÅR»

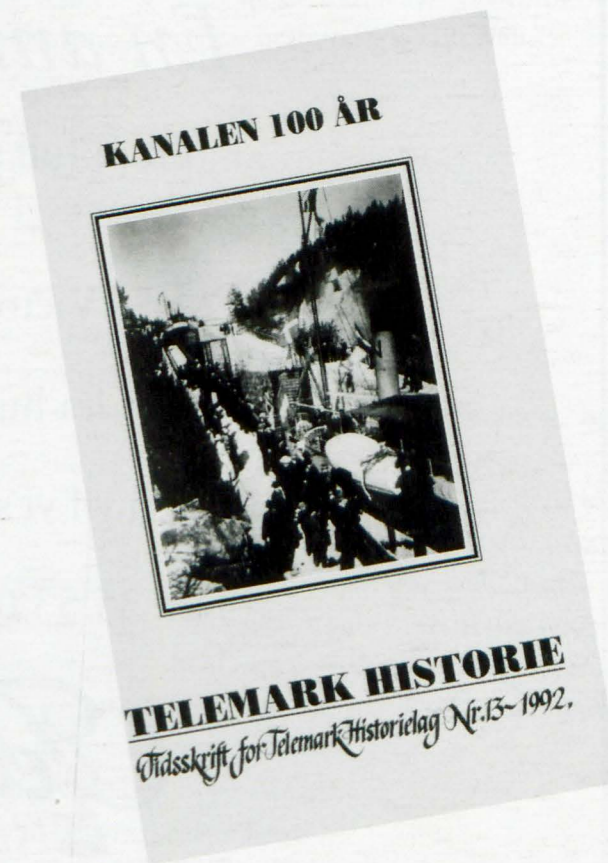
som ble utgitt i forbindelse med Kanaljubileet i 1992

Utgiver var Telemark Historielag

Pris kr. 150,- + porto

Bestilling i tlf.: 35 52 30 65 e.kl.17.00, eller skriv til:

Telemarkkanalenes Venner
Postboks 372
3701 SKIEN

En annerledes gave

..... proppfull av natur og kulturopplevelser!

Sluse cruise
med M/S «Victoria» og M/S «Henrik Ibsen»

priser fra hundrelappen og oppover

Ring oss, så vil vi skreddersy et gavekort for deg!

Tlf.: 35 53 03 00 – Fax 35 52 70 07

Telemark
REISER

POSTBOKS 2813 KJØRBEKK – 3702 SKIEN

Rutebåtene trafikerer strekningen Skien–Dalen i perioden 18. mai til 6. september 1998

TELEMARKKANALENES VENNER

Hvem sitter i styret og komiteer?

STYRET	Telefon:
Gisle Kavli, formann	35 94 54 81
Merete Moe	35 94 50 02
Johannes Skarprud	35 05 35 73
Vidar Edvardsen	35 53 64 35
Sveining Leikvoll	35 94 72 00

VARAMENN	
Johan Rye-Holmboe	35 50 22 37
Brita Lodberg-Holm	35 94 54 81

KASSERER/SEKRETÆR	
Marie Bergsli	35 52 30 65

TEKNISK KOMITE	
Tore Kvaale	35 94 22 10

I REDAKSJONEN	
Per Svein Bratsberg	35 52 31 57

Foreningens adresse:
Telemarkkanalenes Venner
Postboks 372 Sentrum
3701 SKIEN

GS-banken bankgiro: 2610.22.15256

Postgiro: 0807 2100949

Forsidefoto:
Fra Løveid, Skotfoss
Foto: Tom Riis

1. side etter idé av Kjell Dahl

Grafisk tilrettelegging: Genius Forlag, Skien

Trykk: Oluf Rasmussen A/S, Skien

Formannen har ordet

ETTER FESTTALENE

Kulturminneåret 1997 er snart over. Mye kan sies om arrangementer og de diskusjoner året frembragte. Kortversjonen er at Kulturminneåret 1997 var vellykket. Mange bidro til suksessen, men æres den som æres bør: Det er kulturminneorganisasjonene som først og fremst kan pynte seg med fjær i hatten. Kulturminneåret ble vellykket fordi de frivillige organisasjonene klarte å utfordre det offentlige apparatet til dialog og diskusjon. Mange ble engasjert i debatten. Arrangementer trakk folk, selv om de forventende pengene fra Staten uteble...

Kulturminneåret har reist en rekke spennende diskusjoner om hvem som skal bære ansvaret for vedlikehold og vern av Norges kulturminner. Alle er enige om at fremtidens utfordringer ligger i en type spleiselag og ansvarsdeling. Vi som oppfatter oss som frivillige pådrivere innen kulturminnevernet er vant til både å planlegge, skaffe pengene og utføre tiltakene. Vi har satt strenge resultatkrav til oss selv og kan også vise til meget gode resultater. Burde ikke også det offentlige apparatet øke ambisjonsnivået noe?

De frivillige kulturvernorganisasjonene, lokale museum, museumslag og enkeltpersoner har i løpet av de siste 100 årenene bidratt til en viktig holdningsendring når det gjelder synet på kulturminner i Norge. En utrettelig innsats fra enkeltpersoner og organisasjoner innen Kulturminnevernet, og spesielt bygningsvernet, har gitt positive resultater. Fortidsminneforeningen

fremstår som det fremste eksempel i så måte. Private eiere, offentlige etater, ja endog næringslivet begynner å se verdien og kvaliteten i det bevaringsverdige, ikke bare som historisk dokumentasjon, men også som potensiale og inspirasjon for framtidens byggerier og formspråk.

Men fremdeles strever kulturminnevernet, museene og kulturetatene med syltynne budsjetter. Noe er galt. Hvis kulturminnene i Norge representerer så mye av verdi som vi har hørt kultursjefer, ordførere, statsråder si i løpet av Kulturminneåret 1997, ja da må dette snart også vise seg i bevilgninger, budsjetter og tilskuddsordninger. Kulturminneåret var vellykket, men nå er festtalenes tid forbi. Vi venter utålmodig på tiltakene...

VELKOMMEN TIL NY KANALKOORDINATOR

Telemark fylkeskommune har ansatt Elisabeth Skjeltred, Skien som ny kanalkoordinator etter Helge Stokke Gjerstad. Kanalvennene vil ønske Elisabeth velkommen i stillingen. Vi ser fram til økt samarbeid med fylkeskommunen som kanaleier nå når kanalkoordinatoren er på plass igjen.

Gisle Kavli
formann

Nytt fra Telemark- reiser

Kanalsesongen 1997

Rutebåtene ligger nå i vinterdvale, men før vi vet ordet av det er sommeren her igjen. Vi er derfor for lengst i full gang med planlegging og salg av turer for 1998. Sist sommer var det totalt 41.979 passasjerer som seilte med de tre kanalbåtene M/S «Victoria», M/S «Henrik Ibsen» og M/S «Telemarken». Dette er en liten nedgang på 3,5 % i forhold til året før.

Lang sesong på Telemarkskanalen

Allerede 1. mai er båtene tilgjengelige for charterturer, og sesongen varer helt frem til 30. september og for M/S «Telemarken» vedkommende kan man i tillegg kose seg på «julebords-cruise» helt ut i desember. Rutesesongen begynner 18. mai og varer fram til 6. september. Prisene er justert en

smule på strekningene ovenfor Lunde, men kun med noen få kroner.

Mer penger til markedsføring av kanalen

Med forbehold om godkjenning i Telemark fylkesting, er det i kanalbudsjettet foreslått en betydelig økning av midler til markedsføring av kanalen. Totalt er det foreslått kr. 750.000,- til markedsstiltak. Det skal utarbeides en markedsplan, som skal ha et flerårig perspektiv, og dersom dette forslaget blir vedtatt, vil det bety et betydelig løft for markedsføringen av kanalen. Dette bør i sin tur resultere i økt tilstrømming av turister til kanalen og dermed også til Telemark forøvrig.

Markedsundersøkelse på kanalen

På oppdrag av Telemark fylkeskommune v/Telemarkreiser har Telemarksforskning i Bø i sommer gjennomført en markedsundersøkelse blant utlendinger på telemarkskanalen. Undersøkelsen er første ledd i et tre-årig Internasjonaliserings prosjekt, som har som målsetting å øke andelen av utenlandske gjester på kanalen.

Undersøkelsen viste at det i høysesongen 1997 var 17% utlendinger. Dette kan vi sammenligne med undersøkelser som ble gjennomført i begynnelsen av 1990, og som viste en andel

utlendinger på 6–10%. Totalt var det 25 ulike nasjonaliteter som deltok i undersøkelsen, hvorav hoveddelen var svensker (30%), tyskere (28%), dansker (10%), nederlendere (6%) og fra USA (6%).

Man fikk frem en rekke opplysninger, dels opplysninger som bekreftet antagelser som vi har fra før og dels nye opplysninger. At 57% hadde bestemt seg for å reise på kanalen før avreisen, viser at kanalen er en av hovedattraksjonene på Norgesturen. I tillegg fikk vi vite at så mange som 26% hentet informasjon om kanalen i sitt hjemland, noe som overrasket oss.

Av 535 svarskjemaer var det positive kommentarer på 287 av disse. Det man nevner er naturen og naturopplevelsen, slusene og kanalen som et faserende byggverk, service og vennlighet, været(!) og skuespillet «Fossebryterne» av Skuespillerkompaniet. Det var kun 78 skjemaer med negative kommentarer, og det gjaldt i hovedsak mangel på tysk informasjon ombord.

Opplysningene vi fikk i denne undersøkelsen vil nå bli brukt i den videre planleggingen av markedsføring av kanalen i utlandet. Så får vi se om vi om noen år kan notere ytterligere økning i andelen utlendinger på kanalen.

Sommeren -97 var det 41.979 passasjerer med de tre båtene som trafikkerer Telemarkskanalene, her ser vi M/S «Victoria» ut fra Vrangfoss sluser.

Sommerens vakreste eventyr

Lørdag 14. juni var vi nesten 70 medlemmer som i lett regnvær reiste fra Hjellebrygga, Skien. det måtte en leddbuss til for å få plass til alle som ønsket å delta på turen, som ble arrangert av Telemarkkanalenes Venner, Fortidsminneforeningen og Telemark Historielag.

Etter noen korte stopp underveis ankom vi Vrådal, hvor en slusetur på Nisser og Vråvatn sto på programmet. Det ble imidlertid en brå stopp på turen, da vår lange buss ikke klarte svingene ned til brygga i Vrådal, og ble «hengende å dingle» i et gardstun! Vi måtte overlate til vår hyggelige sjåfør den vanskelige oppgaven med å få bussen på rett kjøll igjen. heldigvis gikk dette greit.

Veteranbåten M/S «Fram», har en fortid som slepebåt for tømmer på Nisser og Vråvatn. I 1986 ble den restaurert og bygd om til turistbåt. De store sjøene er omkranset av bratte og glatte fjell, som stuper ned i vannet. M/S «Fram» tøffer rundt mellom holmer og skjær og til tider tror man nesten at man befinner seg i Telemarksskjærgården og ikke på en innsjø. Vi fikk oppleve slusene «Storestraum» og «Småstraum», som ble bygd i 1914 for å lette tømmerfløtingen og båttrafikken mellom de to vannene. Slusene blir, som i Bandak-kanalen, åpnet og lukket med manuell muskeltkraft. Etterhvert fristet nok duften av nystekte vafler mange til å ta en kaffepause nede i den smakfulle restaurerte salongen.

Tilbake etter en tre-timers tur på vannet, smakte det godt med middag på Quality Straand Hotel, før vi reiste videre for å ta del i en ny opplevelse. Underveis til og fra Kviteseid hadde vi Johannes Skarprud med som eminent guide, og det er utrolig hva han vet og kan fortelle om sine hjemtrakter.

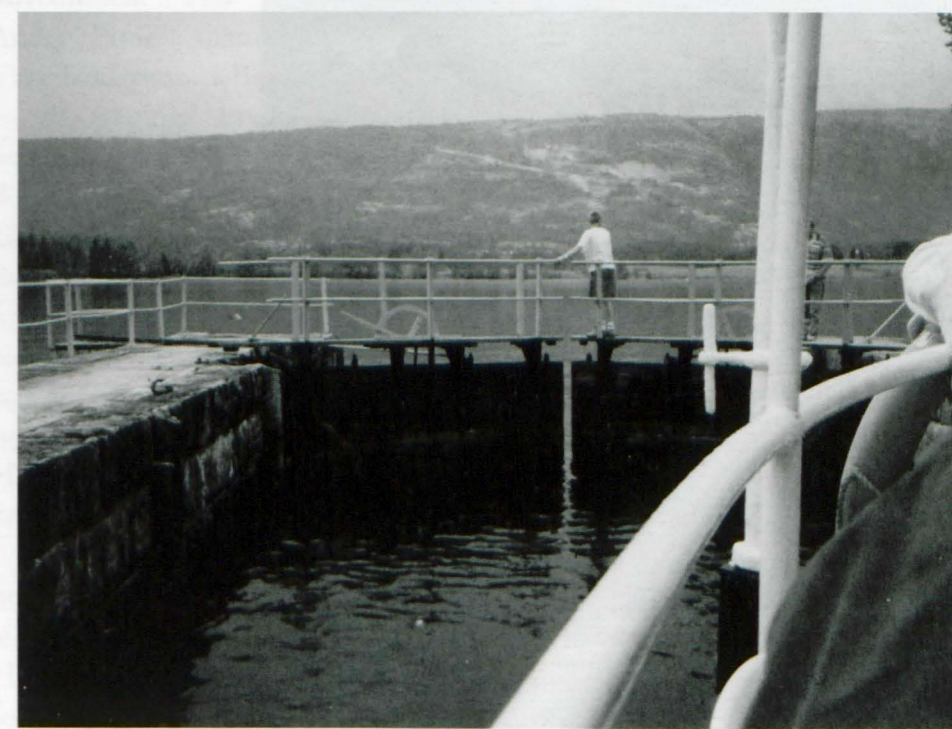

M/S «Fram» ved kai i Vrådal.

Dagens høydepunkt må nok, etter undertegnedes subjektive bedømming, være forestillingen i Kviteseid kirke med Juni Dahr, Arild Andersen og Tor Brunborg. Disse tre tolket stykket «Kristin Lavransdatter» på en meget enkel med gripende måte. Dette var en skuespillerprestasjon utenom det vanlige. Stemningen i kirken var fantastisk, applausene ville ingen

ende ta. Etter endt forestilling tittet solen endelig frem, etter en regntung dag, og vi fikk en strålende tur tilbake til Skien, med innlagt både «elg- og rådyrsafari». Dette ble virkelig et av «Sommerens vakreste eventyr»!.

Marie Bergsli

«Storestraum» sluse.

Dalslands kanal -

Blå vannvei gjennom grenseland med rødmalte bruksdyller og villmark

Dalsland, svensk landskap i grense med Norge, har i uminnelige tider hatt nær kontakt med nabolandet. En kontakt verken Gyldenløver og Hannibalsfeider, den store nordiske krig eller ufreden 1808-14 visket ut. Handel og trafikk foregikk over grensene. I mange år var Halden nærmeste tilgjengelige by for folk i Bengtsfors-området.

Dalsland kanal er et samlingsmerke – en blå vannvei omkranset av vakker natur og på mange måter et levende museum med minner fra oldtid, vikingetid, svensk stål og uendelig mye annet.

Fossefallene langs den 28–30 mil lange kanalveien er ikke store, men de var store nok til å interessere svensk stålindustri. Selve kanalveien er en kjede av elver og sjøer, bundet sammen gjennom gravde kanaler og sluseanlegg. For gruve-

og jernindustrien i Bergslagen øst for Väneren var fossefallene i Dalsland en mulighet til foredling av stålet i gammel tid. Energien i fossefallene og trekull fra skogene var for hånden også her i likhet med Ulefoss. Malmen ble fraktet over Väneren og inn i Dalslands skoger. Det ble bygd 5-6 større og mindre jernverk – hammersmier som foredlet råmaterialet, malm og jern, fra Bergslagen til kvalitetsproduktet svensk stål hammersmier – energien var for hånden. Det var noe av bakgrunnen for at kanalen ble bygd. Seinere kom papirindustrien og store sagbruk. Det grodde fram små, og litt større samfunn langs vannveien inn i Dalsland. I dag er masovner og smier bare minner. Men brukssamfunnenes røde arbeiderstuer og hvitmalte herregårder står der fortsatt som smilehull i et

vakkert landskap. 1868 var kanalen ferdig - da kunne man gjennom akvadukten – en stålrenne – seile fra Kattegat gjennom Trollhätta kanal og helt opp til Bengtsfors, ikke langt fra norskegrensen. Et helt landskap hadde fått vei ut til den store verden. Akvadukten som ble bygd i Häverud, et lite stykke fra innseilingen til kanalen ved Köpmannebro ikke bare omgikk fossen, men seilte over den. Karlstads Mek. Verkstad leverte i 1868 denne stålrennen satt sammen sammen med 30.000 nagler og ga femti års garanti. Verkstedet kunne trygt gjøre dette, i visshet om sin egen kvalitet. Ved 100 års jubileet i 1968 ble stålrennen inspisert av verkstedets folk. De fastslo at rennen hadde muligheter til fortsatt liv langt inn i et nytt århundre. Akvadukten er en stor turistattraksjon, av noen beskrevet som verdens 8. underverk, som trekker hundretusener av besøkende til Dalsland. Dalsland senter i en nedlagt papirfabrikk er en flott presentasjon av hva distriktet står for i historie, natur og produksjon. Når skal vi noensinne få til noe lignende for kanalene i Telemark, noe som viser hva vannveien har betydd. Fehnprosjektet på Ulefoss var en god ide – men synes aldri å komme på beina.

Turismen er en stor næring i Dalsland. Den tidligere turistsjef Åke Gunnarson ble også kanalsjef. I 1968 uttalte han i et intervju med undertegnede at turismen i Dalsland har muligheter: vi har hittil gravd gullet for hånd – nå skal vi sette inn maskineri. Og turistmaskineriet fungerer. Det er anlagt 10–15 gjestehavner, to-tre båter seiler i sesongen på vannene. Ende-

Akvadukten, Dalslands kanal.

punkt mot nord er Bengtsfors. Kanalen ble forresten utvidet i 1930-årene med to mils vannvei fra Töcksfors til Östervallskog - men denne strekningen er ikke seilbar for fartøyer med høye master.

Historie og kulturminner er det mye av langs dette store vassdraget: Jernaldergraver, helleristninger, bruksbygninger og herregårder. Her bør Baldersnäs nevnes – en flott herregård med utspring i 1700-tallet, hvor det en uke om sommeren er en storstilt mønstring av kultur og historie. Parken alene er et syn verdt. På herregården Onne bodde general Carl von Döbeln, kjent fra krigene i Finland og for et svart band omkring hodet som hadde fått et brudd. Noe som fikk kong Karl Johan til å bemerke en gang: von Döbeln hode er sprukket – men det er bedre enn

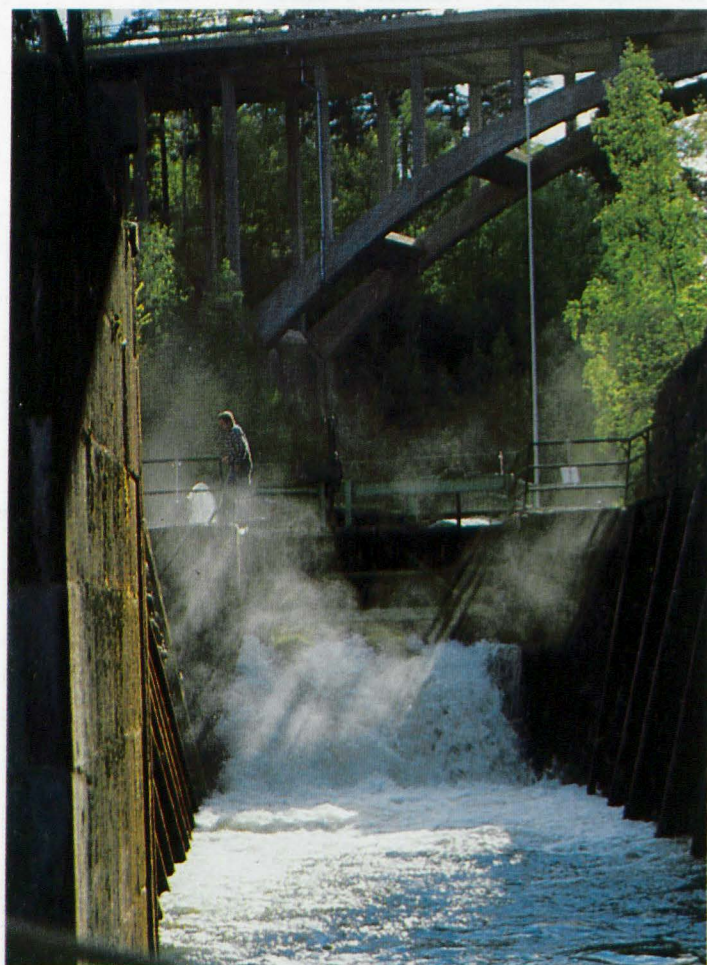
ikke noe hode i det hele tatt. Generalens liv er minnet på filmstrimmelen med Edvin Adolphson i hovedrollen. Her bodde også Anders Fryxell, mannen som skrev Värmlandsvisan. I Bäckefors finnes en fin gammel bruksgate fra et nedlagt industrisafunn. Idag smis det ikke jern der, men folket, eller noen av dem, spiller golf på en 18 hulls bane. Dalsland er også kjent for noe annet i gammel tid: Stråhatter. Her kunne folk kunsten å lage stråhatter. Før kanal og jernbane ble bygd gikk stråhattene til Halden hvor det var et godt marked.

I 1983 hørtes på ny larm av ville hester og urolige mennesker på vilde tokter i det fredelige landskapet. Heldigvis var det bar filmfolkene som spilte inn «Ronja Røverdatter». Minner fra krigene finnes.

Dals-Ed var knutepunkt for Carl XII's hær på vei til Norge. Kryssordgåtenes spørreord om skanse har svaret her: Eda.

I dag krysser tre trafikkarer hverandre ved Häverud: kanalen, så jernbanen og veien som er seierherren. Men den som vil oppleve landskapet og få et pust av historien bør ta vannveien med en av båtene, leie en kano eller ta turen med egen båt. Kjører du bil: ta livet med ro og nyt hvert eneste sted - Dalsland med sine sjøer, elver og kanaler er turen verdt.

Gerhard Hedlund

Fra slusene i Dalslands kanal.

Kanalprisen 1997

TELEMARKKANALENES VENNER HAR OPPRETTET KANALPRISEN. PRISEN SKAL GÅ TIL PERSONER, BEDRIFTER ELLER INSTANSER SOM HAR GJORT EN SÆRLIG INNSATS FOR AT DET SKAL SE PENT OG REPRESENTATIVT UT I MILJØET I UMIDDELBAR NÆRHET AV KANALEN. PRISEN ER PÅ KR. 5.000,- SAMT ET MINNEDIPLOM ELLER GRAFISK BLAD.

JURYEN – SOM ER STYRET I TELEMARKKANALENES VENNER – ER ÅPEN FOR FORSLAG TIL KANDIDATER I 1997.

VI VIL UNDERSTREKE AT EN IKKE BLIR PRISKANDIDAT ETTER Å HA RAKET HAGEN ELLER PLUKKET OPP LITT RASK OG ROT LANGS KANALEN. (DET SKAL EN SELVSAGT OGSÅ GJØRE). HER FORVENTER VI OSS STØRRE LØFT TIL EKSEMPEL OG FORBILDE FOR ANDRE. TILTAK SOM BLIR LAGT MERKE TIL!

VI HÅPER AT PRISEN VIL INSPIRERE TIL INNSATS SLIK AT OPPLEVELSENE PÅ KANALEN BLIR RIKERE FOR SÅVEL TELEMARKINGER SOM BESØKENDE.

HAR DU FORSLAG TIL KANDIDATER, SÅ SEND DETTE SKRIFTELG TIL:

TELEMARKKANALENES VENNER
POSTBOKS 372
3701 SKIEN

FORSLAG SENDES INNEN 12. JANUAR 1998.

JEG/VI FORESLÅR TIL KANALPRISEN:

BEGRUNNELSE:

INNSENDT AV:

NAVN: .....

ADR.: .....

TLF.: .....

Kulturminneåret til glede og besvær

EN BETRAKTNING I ETTERPÅKLOSKAPENS LYS

Under overskriften «Forankring fryder» satte kulturvernorganisasjonene og myndighetene kulturminnevernet på dagsorden. 1997 ble gjort til kulturminnevernets år og forventningene var store. Endelig skulle de sakene vi kjemper for og de tema vi er opptatt av bli gjenstand for diskusjon og oppmerksomhet. Penger skulle vi også få, såvel til informasjonsarbeid, arrangementer og til vern av bygninger og miljøer.

I etterpåklokskapens lys kan vi spørre om forventningene ble innfridd. Var kulturminneåret vellykket? Utløste det engasjement og tiltak lokalt, regionalt og nasjonalt? Hva vil skje videre med kommunens kulturminnemanifest? Blir de bokstavelig og i overført betydning liggende på kistebunnen? Og hvor ble det av pengene vi var forespeilet....?

Svarene er avhengig av hvem som spør og hvem som svarer.

Sett fra en kanalvenns ståsted er det mye å glede seg over i forbindelse med kulturminneåret 1997. Kulturminner ble satt på dagsorden. Kommunale etater utredet. Politikerne diskuterte. Museumsfolk åpnet dørene til såvel bygdetun, samlinger og arkiver. Det ble diskutert og kranglet: «Telemarkskanalen er en naturopplevelse og en tursitattraksjon, ikke et kulturminne» mente noen. «Behold Telemarkskanalen som en turistattraksjon sa andre, og for all del; ikke gi det stempelen som fredet eller museum eller noe sånt. Telemarkskanalen trenger mer action, fart og spenning. Da vil turistene komme og de såkalte stoppefektene kan utvikles....»

«Kan en skytebane være kulturminne da?» undret flere seg. «Hva med gamle ord og uttrykk?» Stavkirkeportalene fra Tuddal ble til førstesideoppslag og kulturminneunderholdning på det beste.

Meningene og de meingsberettigede ble etterhvert mange og det viktigste for kulturminneåret var allerede oppnådd: Kulturminner ble diskutert og satt på dagsorden langt utover museenes og verneorganisasjonenes lille menighet. Arkitektene fulgte opp med

informative artikler. Ordførerne og kommunestyrene ble utfordret til å mene noe. Og det gjorde de. Noen mente det de sa, andre ikke.

Fredning av skytebaner og uttrykket; «Riv et kulturminne!! » blir stående som ytterpunkter i en spennende debatt og meningsutveksling. Personlig synes jeg dette var det mest verdifulle ved kulturminneåret 1997. Kulturminner ble tema og et anliggende for andre enn museumsansatte, offentlige vernemyndigheter og den frelste flokk i Fortidsminneforeningen. Sistnevnte forening gjorde dessuten en kjempeinnsats og skal ha mye av æren for et vellykket kulturminneår. Men foreningen burde muligens gå litt i seg selv og se på sin egen rolle vis a vis andre frivillige aktører på arenaen...

Så til det egentlige besværlige. Norge er et rikt land. Vi er rike på kulturminner og vi er rike på penger. Men til tross for kulturminneår og offentlige manifestasjoner ser det ikke ut som dette synes å forplikte verken kommunene eller staten i nevneverdig grad. Kanalkommunen Nome f.eks. foreslår å selge gamle kanalbygninger og gjør vedtak om å rive verdifull bygningsmasse i umiddelbar nærhet til vassdraget. Planene om et kanalmuseum/informasjonscenter tegnet av Sverre Fehn synes vanskelig å realisere. Over hele Telemark er museenes budsjetter like nedpint som før kulturminneåret. Kravet til kulturminnenes inntjening og dekningsbidrag øker stadig.

Men: Kulturminneåret viste at folk synes kulturminner er viktige. Folk bryr seg om kulturminnene i nærmiljøet og har utviklet et slags kjærlighetsforhold til dem. Håpet er at dette kjærlighetsforhold og folkeie vil forandre holdningene hos dem som forvalter fellesmidlene og vedtar budsjettene i dette landet. Forhåpentligvis vil økt forståelse i folket bidra til å forandre og sette press på bevilgende kommunepolitikere og på dem som sitter på den store pengesekken. Da ville også forandring fryde!

NYHET

Lokal- historisk reise på Tele- marks- kanalen

6. juni 1997 kunne Fortidsminneforeningen i samarbeid med Telemark fylkeskommune, presentere et helt nytt produkt - «Lokalhistorisk reise på Telemarkskanalen». Etter et langt og tidkrevende arbeid hadde man endelig fått en erstatning for det gamle heftet «Ta båten til fjells». Konservator Tor Kjetil Gardåsen og redaktør Morten Krogstad har laget en tiltalende og smakfull guide, som gjennom ord og flotte bilder forteller om reisen fra Skien til Dalen og Notodden. Et kart over kanalen og nærliggende områder følger guiden, slik at man til enhver tid kan følge med på reisen fra fjord til fjell!

Guiden er utgitt på norsk og oversatt til engelsk, og forhåpningene er å lage en tysk utgave i 1998. «Den lokalhistoriske reisen på Telemarkskanalen» ble meget godt mottatt av såvel tilreisende turister som av lokalbefolkningen.

Utsalgsprisen inkl. kart er kr. 50,- og den er å få kjøpt i de fleste bokhandlere i Telemark, på turistkontorene i fylket, samt hos Telemarkreiser.

PM 5 – fredet industribygning på Smieøya

En klassisk industribygning fra 1882.

PM5 har sitt navn etter Unions papirmarskin nr. 5 som var installert i bygningen. Det er en klassisk industribygning som ligger så tett opp til kanalen at den nærmest utgjør en vegg i slusen.

Plasseringen ved slusen var begrunnet med den korte avstanden til råstoffet som ble fløtet ned gjennom kanalen.

Bygningen har to høye etasjer med loft over, og ble opp ført etter brannen på Unions fabrikkanlegg på Smieøya i 1882. Den er den elste gjenværende av Unions fabrikkbygninger. Ytterveggene er

tykke, massive teglvegger med utvendig murte pilastre som gir rytme til fasaden. Bare de delene av fasaden som var synlige fra omgivelsene ble pusset. Inn mot gården står teglen uten puss. Gulvene er utført som smale hvelv murt i teglstein mellom I-profilerte jernbjelker. Jernbjelkene hviler innvendig på to rader av fint profilerte støpjernsøyler som går gjennom begge etasjene. Takverket på loftet er klinket stålfagverk med åser og taktro av treverk. De konstruktive deler av bygningen er i god forfatning.

Bygningen på Smieøya har stått under et stadig rivingspress i mange år. Først falt trehusrekken på vestsiden av Klostergata, senere falt kanalens bygninger i Kanalgata der fløttermonementet står i dag. Etter at Union stoppet produksjonen på Smieøya i 1950-årene ble hele bygningsmassen stående å forfalle. Forfallet ble etter hvert så omfattende at Union fikk pålegg av bygningsrådet om å rive alle bygningene på stedet. Etter en lang og hissi debatt, der bl.a. Telemark Arkitektforening og avisen TA var serlig aktive, ble PM5 fredet av

Miljøverndepartementet midt på 1980-tallet.

Union var ikke interessert å restaurere bygningen på Smieøya og solgte eiendommen etter at fredningen av PM5 var et faktum.

Den nye eieren fikk utarbeidet ny reguleringsplan for området og begynte et omfattende restaureringsarbeid. Men dette arbeidet stoppet opp da det ikke var mulig å skaffe regningssvarende leietaker til lokalene. Og nå er forfallet igang på nytt! Det er allerede knust glassruter for flere ti-talls tusener. Dette er sterkt beklaglig, men det er bare å innse at vandalismen vil fortsette hvis ikke gode krefter snarest kan forenes i en redningsaksjon.

Sammen er PM5 og det høye silobygget ved siden av et markant trekk ved innfarten til Skien, et landmerke så å si, som bør bevares.

Etter at «Blikkvaren» i Brevik ble revet for få år siden er PM5 en av få gjenværende klassiske industribygninger i Grenland fra denne tidsperioden. Bare deler av Norrøna Fabrikker i Porsgrunn og et par lager bygg i Skien her en tilsvarende arkitektonisk utfoming (N. Hjellegate 6 og 12). Dette var nok en viktig grunn til at bygningen ble fredet.

Etter at Skien bystyre i 1996 gikk imot et forslag om å etablere varehus på Smieøya, har ordføreren et stående opp drag fra bystyret om å bringe sammen ulike aktører, for å finne frem til andre funksjoner som kan innpasses i bygningene. Forskjellige formål ble nevnt i bystyredebatte. Senter for presentasjon av regionens industriprodukter, kan være et aktuelt formål. Dette er gjort med stort hell i

Håverud ved Dalslands kanal i Sve- rige.

I mellomtiden og mens man arbeider med avklaring av bruksformålene, bør kommunen ta initiativ overfor eieren for å rydde opp, planere, reise nytt gjerde mot riksveien og etablere vakhold. Dermed kan det settes en stopper for videre forfall. Byen kan ikke være bekjent av at det ser slik ut ved den viktigste innfallsporten til sentrum. Særlig ikke når vi står foran et byjubileum.

Vidar Edvardsen, Skien, sivilarkitekt, MNAL. Medlem av Telemark Arkitektforening.

Telemarkkanalenes Venner har dette til salgs

Konvoluttserie

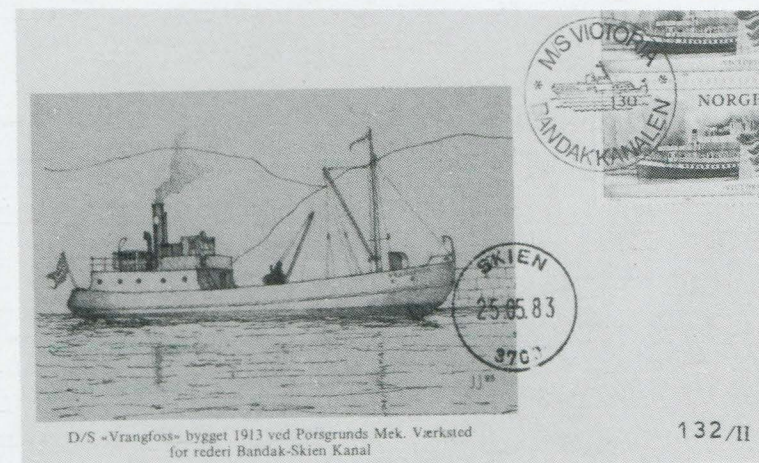
utgitt av TKV i 1983 i en serie med 3 forskjellige konvolutter med båtmotiver:

D/S «Erik», D/S «Dyre Vaa», D/S «Vrangfoss», alle nummerert fra 1-600.

Konvoluttene er frankert med 2 stk.

«Victoria»-merker, kr. 1,30, Norsk Katalog, nr. 890, grønn.

Pris kr. 50,- pr. serie.

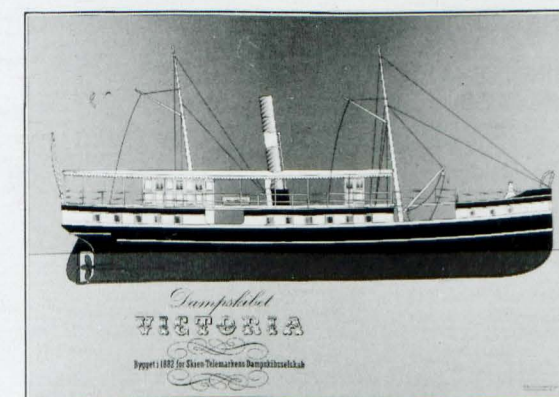
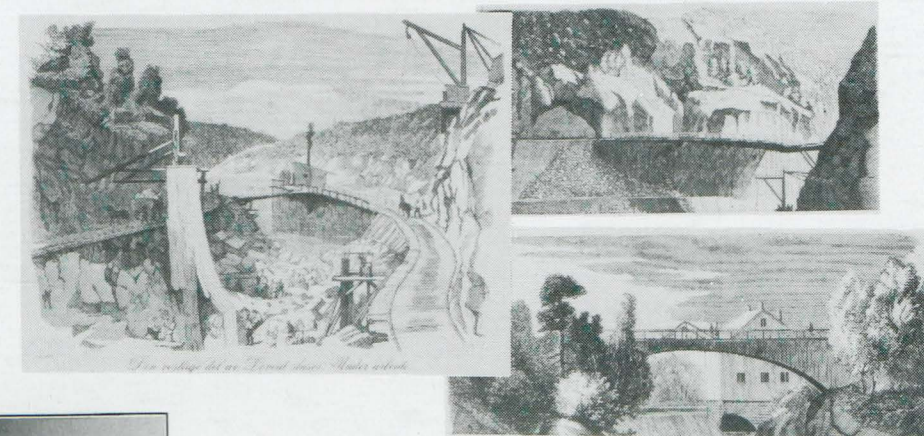
D/S «Vrangfoss» bygget 1913 ved Porsgrunds Mek. Værksted for rederi Bandak-Skien Kanal

Postkort

4 motiver fra kanalen.

4 kort 29 x 21 cm kr. 30,-

4 kort 15 x 10,5 cm kr. 15,-

Silketrykk

av D/S «Victoria» og D/S «Henrik Ibsen» format: 48 x 68

Pris pr. stk. kr. 100,-

Belysning av Vannfronten i Skien

Skien kommune ved Teknisk sektor inviterer til ideutkast og tilbud på planlegging, «Slusegløtt» sakser fra papirene som er sendt ut til diverse innbydere.

Innenfor Skien sentrum har formannskapet vedtatt å prioritere planlegging av belysning av vannfronten. Det er avsatt kr. 50.000,- til planleggingen som er forutsatt belastet posten bevilgningen til sentrumstiltak.

Mål

Formannskapet ønsker ved belysningstiltak å understreke byens beliggenhet ved vannspeilene (Bryggevannet og Hjellevannet) på kveldstid, og i den mørke årstiden, slik at adkomsten fra syd skal bli mer attraktiv for besøkende. Det er vesentlig å få illustrert industri- og handelsbyen Skiens særegne beliggenhet. En ønsker å oppnå et resultat som får fremsammenheng mellom topografi, landemerker i bebyggelsen og beliggenheten ved de to vannspeilene. Løsningen må ta hensyn til kirkens dominerende plassering.

Avgrensning av oppgaven

Følgende stikkord kan inngår i vurderingen:

- Hjellevannet med turistbåtene «Victoria» og «Henrik Ibsen», med lysene på
- Fasderekkja i N. Hjellegate fra Grandgården til Reiselivets hus
- Vannspeilet ved Laugstolparken
- Belysning av sikringstiltakene ved innløpet til kraftstasjonen
- Viktige bygninger som vender mot Bryggevannet, herunder Rådhuset, Høyers Hotell, Tollboden og bryggerekka ved «Boden»
- Grøntarealene mot øst, Høyerhaven m.m.
- Skråningen mot vest, bl.a. Eeks gård
- Trerekka i Bryggeparken
- Vannspeilet i indre del av Bryggevannet
- Laksetrappa
- Innløpet til Skien sluse og PM5
- Fløtermonumentet

Undertegnede ønsker å bestille:

..... antall Konvoluttserie à kr. 50,- ..... kr. ....

..... antall kort 29 x 21 cm à kr. 30,- ..... kr. ....

..... antall kort 15 x 10,5 cm à kr. 15,- ..... kr. ....

..... antall silketrykk «Victoria» à kr. 100,- ..... kr. ....

..... antall silketrykk «Henrik Ibsen» à kr. 100,- ..... kr. ....

Navn .....

Adr. ....

Postnr./sted .....

Kupongen sendes: TKV
Postboks 372
3701 SKIEN

Underskrift .....

Ønsker du å ringe inn bestillingen, ring 03 52 92 05. Etter kl. 17.00 03 52 30 65

Returadr.:
 Telemarkkanalenes Venner
 Postboks 372 Sentrum
 3701 SKIEN

Bli kanalvenn!

Meld deg inn i Telemarkkanalenes Venner

I 1892 var ikke Bandak-kanalen den turistattraksjonen, slik vi kjenner den i dag. Dengang var det et særdeles dristig byggverk av stor ingeniørkunst, og den dag i dag befester Telemarkkanalene seg som en unik ferdselåre her i landet. Også internasjonalt sett er kanalens monumentale anlegg en levende representant for industrialismens begynnelse i Norge.

At sluseanleggene innover Telemarksbygdene ble vellykket, vitner den store aktiviteten som

ble etter århundreskiftet. Etterhvert som veiene ble bedre, mistet båttrafikken på Telemarkkanalene en stor del av sin betydning.

Så kom Turistene. Cirka 40.000 har gjestet kanalbåtene årlig fra midten av 80-tallet og fram til i dag. Det er vel ingen som vet hvor mange som avlegger de mange severdigheter langs den over 100 kilometer lange kanalstrekningen et besøk. At betydningen for de enkelte lokalsamfunn er store, er derimot hevet over tvil.

Telemark-kanalenes Venner er en organisasjon som på fritt og upolitisk grunnlag arbeider for fortsatt drift av Telemark-kanalene, for vern av minnesmerker, natur- og kulturverdier som ligger til vassdraget og er knyttet til driften av kanalene. Telemark-kanalenes Venner ønsker å stimulere til økt bruk av kanalene og vassdraget som ledd i både næringsvirksomhet og ferie/rekreasjonssammenheng.

Medlemskap i Telemarkkanalenes Venner, koster for privatpersoner kr. 100,- pr. år,
 firmamedlemskap kr. 500,- pr. år.

Klipp ut og send kupongen til: Telemarkkanalenes Venner
 Postboks 372 Sentrum
 3701 SKIEN

Navn .....

Navn .....

Adr. ....

Adr. ....

Postnr./sted .....

Postnr./sted .....